

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในสภาวะปัจจุบันโลกอยู่ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันกันอย่างสูง ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ องค์การเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันอย่างรุนแรงนี้ โดยได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองอันจะเห็นได้ชัดจากปัญหาและสภาพของวิกฤติการณ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองในปัจจุบันจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าในสภาวะการณ์นี้องค์การควรมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองอย่างไรเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงยั่งยืนมีสันติสุขและสามารถเอาชนะวิกฤติการณ์ทางด้านต่างๆ ที่เรากำลังเผชิญอยู่ได้ การศึกษาก็เป็นกระบวนการสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพด้วยพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานไว้ว่า “การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่ประชาชนได้อย่างครบถ้วนพอเหมาะแก่กับทุกๆ ด้านสังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปโดยตลอด” (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 3) การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ รัฐบาลตระหนักว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 4) การศึกษาของทุกประเทศทั่วโลกล้วน

มีเป้าหมายสำคัญคือคุณภาพคน เช่นเดียวกับประเทศไทย เพราะการศึกษาที่มีคุณภาพเท่านั้นที่จะทำให้ประเทศไทยของเราสามารถแข่งขันบนเวทีโลกได้ในยุคโลกาภิวัตน์

จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 การใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านหลักสูตรการสอน เทคโนโลยีการศึกษา และการบริหารจัดการ อย่างไรก็ตาม จากผลการประเมินการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ยังมีอีกหลายเรื่องที่มีปัญหาต้องเร่งพัฒนา ปรับปรุงและต่อยอดโดยเฉพาะด้านคุณภาพของผู้เรียน ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ เป็นต้น ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่จะต้องรับการเปลี่ยนแปลงและต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพเพื่อให้ปัญหาต่างๆ ได้รับการแก้ไขให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงโดยเชื่อมโยงไปสู่การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองด้วยวิสัยทัศน์ที่ว่า “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” ด้วยการบริหารการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาใหม่ การพัฒนาครูพันธุ์ใหม่ การพัฒนาสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ใหม่ และการบริหารจัดการใหม่

หลักการบริหารการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 มาตรา 39 ได้กำหนดว่า ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งในด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง หลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจดังกล่าว ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545, 2545, หน้า 19) ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะหัวหน้าหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับครูและนักเรียนมากที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษานอกจากจะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ คุณธรรม จริยธรรม มีทักษะในการบริหารแล้ว จำเป็นต้องมีศักยภาพในการบริหารการเปลี่ยนแปลงในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based economy) และสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based society) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการปฏิรูปที่ผ่านมาผู้บริหารสถานศึกษาย่อมประสบกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการด้านต่างๆ การที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะผลักดันให้วิสัยทัศน์การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองเป็นจริงและเป็นไปได้ในทางการ

ปฏิบัติย่อมต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานของผลการดำเนินงานและปัญหาการดำเนินงานที่ผ่านมาในสถานศึกษา และข้อมูลในภาพรวมของประเทศเพื่อศึกษาคิดวิเคราะห์ เปรียบเทียบในอันที่จะนำไปสู่การวางแผนการบริหารการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

จากการบริหารสถานศึกษาที่ผ่านมา ผู้บริหารพบกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและไร้พรมแดนส่งผลให้โลกแคบลง เทคโนโลยีและความรู้ทางวิทยาการใหม่ๆ เกิดขึ้นและถูกส่งต่อไปทั่วโลกอย่างไร้ขีดจำกัดผ่านช่องทาง อินเทอร์เน็ตเทคโนโลยีและการรับรู้อย่างรวดเร็วเหล่านี้ส่งผลในด้านความเป็นส่วนตัวย่อยลงความผิดพลาดในอดีตที่ถูกเก็บเอาไว้ เป็นความลับได้รับการเปิดเผยมากขึ้น ความโปร่งใสจริยธรรมถูกตั้งเป็นประเด็นอย่างเข้มข้นในการบริหารงานองค์กรในทุกวันนี้ อย่างไรก็ตามแนวทางการบริหารในโลกที่ไร้พรมแดนที่มีความเปลี่ยนแปลงและเข้าถึงอย่างรวดเร็ว รวมทั้งการแข่งขันที่ดุเดือดรุนแรงผู้นำในยุคนี้จำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้ ตามให้ทัน และปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น ประเด็นที่สำคัญที่ควรพิจารณาก็คือ การเปลี่ยนแปลงนั้นจะเกิดขึ้นต้องมีการเตรียมความพร้อมในการรับมือหรือมีการบริหารจัดการ การเปลี่ยนแปลงอย่างไรที่จะนำไปสู่การก้าวไปข้างหน้าด้วยการเปลี่ยนแปลงตามจุดหมายหรือความคาดหวังด้วยความราบรื่นมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ดังนั้น เมื่อจะดำเนินการเปลี่ยนแปลงใดๆ ก็ตามในสถานศึกษาหรือองค์กรจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนมีตัวชี้วัดความสำเร็จที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน เพื่อไปให้ถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างสมบูรณ์

ปัจจุบันเป็นยุคที่กล่าวกันว่าเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง ทุกๆ องค์กรต้องเผชิญกับสภาวะการเปลี่ยนแปลง ทั้งในระดับโลก ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ ระดับสังคม ระดับองค์กร ระดับกลุ่ม และระดับบุคคล ทั้งในด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ค่านิยม ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยีและอื่นๆ และผลจากการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลทั้งทางบวกและทางลบ สำหรับประเทศไทยที่ผ่านมาเราได้เผชิญกับสภาวะวิกฤติเศรษฐกิจอย่างรุนแรงและยังมีผลกระทบต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน หากมองในระดับองค์กรทุกองค์กรทั้งในภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน และในทุกๆ ระดับ ทุกกลุ่มขององค์กร มีความจำเป็นที่จะต้องมีการวิเคราะห์ตนเอง หรืออาจจะต้องเปรียบเทียบกับคู่แข่งของตน ทั้งในจุดอ่อนจุดแข็งโอกาสและอุปสรรคปัญหาต่างๆ

ขององค์กรเพื่อให้เห็นความสำคัญและความเร่งด่วนในการที่จะต้องปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างไรก็ตามวิธีการเปลี่ยนแปลงสภาพนี้จะเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปหรือแบบเปลี่ยนอย่างรวดเร็วอาจจะขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยและขึ้นอยู่กับอาการขององค์กรนั้นว่ารุนแรงหรืออาการหนักมากหรือน้อยเพียงใด (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2548) ในระดับองค์กรในยุคนี้วงการวิชาการต่างมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรหรือปัจจัยที่จะมีอิทธิพลต่อความมีประสิทธิภาพ หรือประสิทธิผลต่อองค์กร ตัวแปรหรือปัจจัยที่จะมีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงานแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานหรือของกลุ่มทำงาน รวมถึงการพัฒนาสมรรถนะและศักยภาพของพนักงาน ซึ่งปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ได้รับการยอมรับว่ามีอิทธิพลมากคือ ภาวะผู้นำ ทั้งภาวะผู้นำของผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาในทุกๆ ระดับ และทั้งภาวะผู้นำของพนักงานทุกๆ คน ในองค์กรด้วย ภาวะผู้นำในที่นี้จะหมายถึงพฤติกรรมหรือกระบวนการที่บุคคลหนึ่งมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น หรือกลุ่มในการทำงานเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายในทศวรรษที่ผ่านมาการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพมีจำนวนมากแต่มีแนวคิดทฤษฎีหนึ่งที่ได้รับการยอมรับและกล่าวถึงกันมากคือ“ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง” (Transformational Leadership) ซึ่งมีงานวิจัยนับหมื่นๆ เรื่องที่สนับสนุนทฤษฎีนี้ในทั่วโลกและยืนยันว่า ทฤษฎีสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ และสามารถพัฒนาภาวะผู้นำนี้ได้ในทุกองค์กร และในประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่อยู่ในอเมริกา ยุโรป หรือในเอเชีย สำหรับในเอเชีย มีการศึกษาวิจัยในองค์กรธุรกิจอุตสาหกรรม ทั้งขนาดเล็ก และขนาดใหญ่โดยเฉพาะในประเทศญี่ปุ่น ฮองกง สิงคโปร์ และในประเทศไทยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงนี้มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์กร ผลการปฏิบัติงาน ทั้งของกลุ่ม และของผู้ใต้บังคับบัญชา เจตคติต่อการทำงาน ความพึงพอใจในการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร พฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี (Organizational Citizenship Behavior : OCB) รวมถึงการพัฒนาบุคลากรในองค์กร และตัวแปรหรือปัจจัยอื่นๆ อีกมากมาย การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ไม้อาจหลีกเลี่ยงได้ เราทุกคนคงยอมรับว่าไม่มียุคสมัยใดที่การเปลี่ยนแปลงจะรวดเร็วและมีผลกระทบรุนแรงเท่าในปัจจุบัน

ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษาจะต้องแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ คน เวลา สถานที่ ตลอดจนสภาพแวดล้อมในบริบทดังกล่าว ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาจะสะท้อนให้เห็นถึงผลการจัดการศึกษาและการบริหารงานในสถานศึกษา ดังที่อรรถนพ พงษ์วาท (2540, หน้า58)

กล่าวว่า คุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนในการบริหารจัดการศึกษาผู้บริหารมีความสมดุลระหว่างภารกิจของโรงเรียนกับบุคลากรผู้ทำงาน ทำอย่างไรจึงจะให้งานมีประสิทธิภาพ และครูมีความสุขในการทำงาน คือ ได้ทั้งงานและทั้งใจของผู้ทำงาน ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านปัจจัย มาตรฐานที่ 20 กำหนดไว้ว่า ผู้บริหารมีภาวะผู้นำมีความสามารถในการบริหารจัดการตัวบ่งชี้ คือ ผู้บริหารเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาที่ทันกับการเปลี่ยนแปลง และผู้บริหารมีความเป็นประชาธิปไตย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544, หน้า 22) จากศึกษาแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงต่างๆ พบว่าทฤษฎีหลายท่านมุ่งประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีของแบส (Bass & Avolio, 1990 อ้างถึงในรัชชชัยหอมยามเย็น, 2548, หน้า 48) โดยมีการเพิ่มพฤติกรรมผู้นำการเปลี่ยนแปลงอีก 1 องค์ประกอบคือด้านการสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation : IM) ซึ่งเป็นพฤติกรรมของผู้นำที่เกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อดึงดูดใจผู้วิสัยทัศน์ โดยการใช้สัญลักษณ์เพื่อให้เกิดการใช้ความพยายามของผู้ตามให้สูงขึ้นและการที่ผู้นำแสดงแบบอย่างของพฤติกรรมแก่ผู้ตามและต่อมา เลทวูดและแจนซี (Leithwood & Jantzi, 1996, p. 512 -534 อ้างอิงในมัทธนาอินทสมิต, 2549, หน้า 35) ได้ศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของแบสและนำมาปรับใช้ในวงการศึกษาโดยศึกษาถึงองค์ประกอบรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่สมบูรณ์ที่สุดคือการระบวิสัยทัศน์ (Identifying and Articulating a vision) การถือฤการยอมรับเป้าหมายของกลุ่ม (Fostering the acceptance of group goals) การสนับสนุนเป็นรายบุคคล (Providing individual support) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) การเป็นแบบอย่างที่เหมาะสม (Providing an appropriate model) การคาดหวังผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ (High performance expectations) เพื่อให้งานนั้นบรรลุเป้าหมาย ดังนั้น เพื่อเป็นการศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่สมบูรณ์ที่สุด ดังนั้น การบริหารและการจัดการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ จำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารมืออาชีพโดยมีภาวะผู้นำที่มีสมรรถนะในการบริหารการเปลี่ยนแปลงผู้นำ เป็นลักษณะสำคัญของผู้นำในยุคโลกาภิวัตน์ที่ครอบคลุมหลายลักษณะ เช่น การจัดการองค์กรแห่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้ ภาวะผู้นำทางวิชาการ การขับเคลื่อนองค์กรไปสู่ความสำเร็จ การปรับระบบบริหารให้โปร่งใส และตรวจสอบได้ เป็นต้น คุณลักษณะสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพนั้น

การขับเคลื่อนองค์กรหรือสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาควรนำ ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนมาใช้(ธีระ รุญเจริญ,2553, หน้า 160)การพัฒนาคุณภาพ ประชากรของประเทศ การเปลี่ยนแปลงมีผลโดยตรงต่อสถานศึกษา และเป็นความท้าทาย อย่างยิ่งสำหรับผู้บริหาร สถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่จะต้องนำมา วิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดแบบมีวิจารณญาณ เพื่อนำไปสู่การบริหารการเปลี่ยนแปลงใน บริบทที่เหมาะสมกับการจัดการด้านอื่นๆ (การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไป) อย่างมีคุณภาพในอันที่จะส่งผลให้การดำเนินการเปลี่ยนแปลงเป็นไป อย่างมีทิศทางมีคุณภาพและประสิทธิภาพ สามารถยกระดับคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษา ได้ตามความคาดหวังของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

การปฏิรูปการศึกษา จึงเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่สำคัญที่ต้องทำทั้งระบบ และ ต้องเร่งดำเนินการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสร้างโอกาสให้เด็กและเยาวชนที่อยู่ใน ชนบทได้รับการศึกษาที่ดี มีคุณภาพชีวิตในโรงเรียน ในท้องถิ่นใกล้บ้าน ให้ได้รับ การยกระดับคุณภาพ และมาตรฐานทัดเทียมกับโรงเรียนชั้นดีของประชาชน เพื่อให้ทุกคน มีคุณภาพโรงเรียนในพื้นที่จึงเป็นโรงเรียนที่มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน ทางการศึกษาของชาติ และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เป็นที่ยอมรับของ นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน มีการบริหารจัดการ ที่มีประสิทธิภาพ ใช้การบริหารจัดการแนวใหม่ที่มุ่งพัฒนาโรงเรียนทุกด้าน ทั้งด้านวิชาการ กระบวนการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมของโรงเรียน และการนำเครือข่ายเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และการบริหารจัดการ โดยมุ่งหวังให้เด็กไทยเป็นคนดีมีคุณภาพ มีอนาคตที่สดใสสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมี ความสุข

โลกปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทุกด้านและองค์การเป็นส่วนหนึ่ง ของประชาคมโลกที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงกับการเปลี่ยนแปลงได้ ต้องรับผลกระทบทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และด้านการศึกษา จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าสภาพการณ์เช่นนี้ ทุกองค์การต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย ทั้งด้านบุคลากร และส่วนประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และต้องพัฒนาตนเองอย่างไร เพื่อให้ สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ยั่งยืนมีสันติสุข และสามารถเอาชนะอุปสรรค วิฤตการณ์ ด้านต่างๆ ที่เราเผชิญอยู่ได้ (กัญญา โพธิ์วัฒน์, 2548) ดังนั้น การจัดการศึกษาทุกคน ต้องมีการพัฒนาทักษะต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับคุณลักษณะของแต่ละบุคคล

ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข และประกอบอาชีพอย่างสร้างสรรค์ (Wagner, 2012, p. 24) ปัญหาการปฏิรูปการศึกษาไทย ประกอบด้วย 1) ปัญหาความล่าช้าของกระบวนการทางกฎหมาย 2) ปัญหาด้านกำหนดนโยบายและแผน 3) ปัญหาการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ (โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2554, หน้า 2) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลหลักที่สำคัญของสถานศึกษา เป็นผู้นำวิชาชีพที่ต้องมีสมรรถนะ ความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนจรรยาบรรณวิชาชีพที่ดี จึงจะนำไปสู่การบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เป็นการแสดงถึงการเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีการสร้างบารมี มีทักษะกระบวนการการทำงาน การพัฒนาทีม เน้นการปฏิบัติ เป็นกัลยาณมิตร มุ่งผลสัมฤทธิ์ การมีส่วนร่วม สร้างความเชื่อมั่นในองค์กร เน้นความเป็นเลิศ สร้างแรงจูงใจ มีความคิดสร้างสรรค์ กระจายอำนาจ มีผลงานเชิงประจักษ์ เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล พัฒนาสู่มาตรฐานสากล ส่งเสริมประสิทธิภาพของงาน และพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ เพื่อมุ่งสู่ความเป็นมืออาชีพ (บุญชม ศรีสะอาดและสุริทอง ศรีสะอาด, 2552, หน้า 12) เป็นการแสดงถึงความมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในฝันที่ชัดเจน เพราะโรงเรียนในฝันเป็นโรงเรียนที่จัดว่าเป็นโรงเรียนที่มีการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมโลกปัจจุบัน และเป็นแบบอย่างของโรงเรียนอื่นๆ ของไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 7-8) มีงานวิจัยที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนที่พัฒนากับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (B.M. Bass, 1998, p. 385) จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในฝัน โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบพหุกรณีศึกษา (Multi-Case study) จำนวน 3 โรงเรียนมีขนาดแตกต่างกัน จำแนกเป็น โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ขึ้นไป โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง และโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนในฝัน เพื่อให้ได้ข้อมูลอันจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการการศึกษาต่อไป

คำถามในการวิจัย

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในฝัน มีลักษณะเป็นอย่างไร
2. เงื่อนไขการเกิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในฝัน มีอะไรบ้าง

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ของลักษณะและเงื่อนไขการเกิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในฝัน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

1. พื้นที่ที่ศึกษา(Field Study)

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นโรงเรียนที่มีความโดดเด่นด้านการบริหารและมีความสำเร็จด้านคุณภาพการศึกษา จึงเลือกโรงเรียนโดยวิธีการเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าให้ครอบคลุม โรงเรียน 3 ประเภท คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ขึ้นไป โรงเรียนมัธยมขนาดกลางและโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนในฝัน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดสกลนคร จำนวน 3 โรงเรียน และเป็นการบริหารตามมาตรฐานและคุณภาพโรงเรียน โดยจะทำการศึกษาถึงปรากฏการณ์ลักษณะการเกิดของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในฝันและเงื่อนไขการเกิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในฝัน ตามมาตรฐานและคุณภาพโรงเรียนในฝัน

2. เนื้อหาที่ศึกษา

- 2.1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้ง 4 ด้านคือ 1) ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 2) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ 3) ด้านการกระตุ้นทางปัญญา และ 4)

ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกของบุคคล 2.2 มาตรฐานและคุณภาพโรงเรียนในพื้นที่ ทั้ง 6 ด้านคือ 1) คุณภาพนักเรียน 2)คุณภาพครู3)คุณภาพแหล่งเรียนรู้ 4)คุณภาพการพัฒนาทักษะชีวิต5)คุณภาพการส่งเสริมสุขภาพและ6)คุณภาพการบริหารจัดการศึกษา

3. ระยะเวลา

ในการวิจัยจะดำเนินการศึกษา 20 เดือน เริ่ม เดือนมิถุนายน2557-มกราคม 2559

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นียมคัพทเจพา

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ความสามารถในการใช้กระบวนการของผู้นำที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา และด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล เพื่อเพิ่มพลังอำนาจให้แก่ผู้ร่วมงาน ในการดำเนินงานที่เหนือความคาดหวังปกติ โดยใช้วิธีการคิดใหม่ๆ เพื่อความสำเร็จของงานตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1.1 ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influences) หมายถึง การมีวิสัยทัศน์มีความคิดก้าวไกล มีบุคลิกภาพที่ดี มีความรู้และทักษะ มีความสามารถพิเศษ มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ด้านเทคโนโลยี มีพฤติกรรมเป็นนักพัฒนาแบบประชาธิปไตย มีอุดมการณ์ที่แน่วแน่ มีความชัดเจนในเป้าประสงค์ พันธกิจ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นที่ยอมรับนับถือ

1.2 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) หมายถึง การมีความมุ่งมั่น จริงใจ มีคุณธรรมจริยธรรม โปร่งใส สร้างความเชื่อมั่น มีผลงานเชิงประจักษ์ มีการพัฒนาตนเอง เปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาส สร้างความคาดหวัง สร้างความท้าทาย คิดในแง่บวก สร้างเจตคติที่ดี ส่งเสริมความสามารถ สร้างความศรัทธา ร่วมสร้างภาพอนาคต ส่งเสริมผลงานที่เป็นเลิศ พัฒนางานใหม่ๆ สร้างทีมงาน จุดประกายความคิด

1.3 ด้านการกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) หมายถึง การมีความคิดสร้างสรรค์ พัฒนายุทธศาสตร์เชิงนวัตกรรม พัฒนาระบบการคิด พัฒนาทักษะกระบวนการใหม่ๆ สนับสนุนการเรียนรู้ทุกที่ ทุกเวลา เน้นประสิทธิภาพของงาน ปลุกกระตุ้นจินตนาการ

1.4 ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration) เน้นพัฒนาศักยภาพคน เป็นพี่เลี้ยงและที่ปรึกษา เปิดโอกาสการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เปิดโอกาสผู้มีความสามารถ สนับสนุนความเจริญก้าวหน้า พัฒนาสู่ความเป็นเลิศ

2. ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในฝัน หมายถึง เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้โรงเรียนมีการบริหารจัดการที่ดี มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาวิชาการ หลักสูตร นวัตกรรม และกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและคุณภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

3. โรงเรียนในฝัน หมายถึง โรงเรียนที่มุ่งจัดการศึกษาทุกระดับ ในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งชุมชนได้คัดเลือก เข้าร่วมโครงการ 1 อำเภอ 1 โรงเรียนในฝัน หรือโครงการโรงเรียนดีใกล้บ้าน หรือโครงการโรงเรียนดีประจำอำเภอ โดยใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Lab School Project ตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 จนถึงปัจจุบัน

4. มาตรฐานและคุณภาพโรงเรียนในฝันหมายถึง เกณฑ์การประเมินโรงเรียนใน ฝันสู่มาตรฐานสากลมี 6 ด้าน ได้แก่ 1)ด้านคุณภาพนักเรียน 2)ด้านคุณภาพครู 3) ด้านคุณภาพแหล่งเรียนรู้ 4)ด้านคุณภาพการพัฒนาทักษะชีวิต 5)ด้านคุณภาพ การส่งเสริมสุขภาพ6)ด้านคุณภาพการบริหารจัดการศึกษา

5. พหุกรณีศึกษา หมายถึง การวิจัยเชิงคุณภาพและเป็นการรวบรวมข้อมูล จากกรณีตัวอย่างในการวิจัยตั้งแต่ 2 กรณีตัวอย่างขึ้นไป เพื่อที่จะทำความเข้าใจสิ่งที่ ต้องการศึกษาลึกซึ้ง เป็นการแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาจากปรากฏการณ์ สังคมจากสภาพแวดล้อมความเป็นจริงทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมนั้น และสามารถที่จะนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับบริบทใกล้เคียงได้มากขึ้น

6. เงื่อนไข หมายถึง (กฎ) ข้อความอันบังคับไว้ให้นิติกรรมเป็นผล หรือสิ้นผล ต่อเมื่อมีเหตุการณ์อันไม่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ในอนาคต ที่ทำให้เกิดภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในฝันและประสบผลสำเร็จ ด้านการบริหารการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพต่อการเกิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบลักษณะและเงื่อนไขการเกิดภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในฝันทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปศึกษาต่อยอดได้

2. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้เป็นองค์ความรู้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้สนใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ด้านการจัดคุณภาพการศึกษาในโรงเรียน